

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
РОЗДІЛ 1. ЕВОЛЮЦІЯ ГРОШЕЙ ТА КРЕДИТУ	7
1.1. Гроші: причини виникнення та особливості обігу	8
1.2. Кредит: суть, історичні аспекти становлення та розвитку	12
<i>Запитання для самоконтролю</i>	16
<i>Тестові завдання</i>	16
<i>Питання до семінарських занять</i>	17
<i>Питання для дискусії</i>	17
<i>Питання до самостійного опрацювання</i>	17
<i>Теми для рефератів</i>	18
<i>Кросворди</i>	18
<i>Ребуси</i>	19
<i>Рекомендована література</i>	20
<i>Термінологічний покажчик</i>	21
РОЗДІЛ 2. ІСТОРІЯ ГРОШЕЙ ТА КРЕДИТУ РОЗВИНЕНИХ КРАЇН СВІТУ	23
2.1. Еволюція грошей і кредиту Сполучених Штатів Америки	24
2.2. Грошовий обіг та кредитна справа Великобританії: історичні аспекти	37
2.3. Історія розвитку грошей і кредиту Німеччини	59
2.4. Організація грошового обігу та кредитної справи Франції	67
2.5. Грошовий обіг та кредит Японії: історичні етапи розвитку	80
2.6. Грошовий обіг та кредитна справа Італії: історія минулого та сучасності	87
2.7. Еволюційне становлення грошового обігу та кредитної справи в Канаді	92
<i>Запитання для самоконтролю</i>	99
<i>Тестові завдання</i>	100
<i>Питання до семінарських занять</i>	104

<i>Питання для дискусії</i>	104
<i>Питання до самостійного опрацювання</i>	105
<i>Теми для рефератів</i>	105
<i>Кросворди</i>	106
<i>Ребуси</i>	109
<i>Рекомендована література</i>	110
<i>Термінологічний покажчик</i>	114
<i>Іменний покажчик</i>	141
<i>Географічний покажчик</i>	143

РОЗДІЛ 3. ІСТОРІЯ ГРОШЕЙ ТА КРЕДИТУ ДЕЯКИХ ПОСТРАДЯНСЬКИХ КРАЇН.....

РОЗДІЛ 3. ІСТОРІЯ ГРОШЕЙ ТА КРЕДИТУ ДЕЯКИХ ПОСТРАДЯНСЬКИХ КРАЇН.....	146
3.1. Історія грошового обігу та кредитної справи на території Росії	147
3.1.1. Гроші та кредит Російської імперії.....	147
3.1.2. Історія грошей та кредиту СРСР в період 1917–1945 рр. ...	161
3.1.3. Грошовий обіг та кредитна справа СРСР в період 1946–1991 рр.....	171
3.1.4. Організація грошового обігу та кредитних відносин на території Російської Федерації.....	180
3.2. Становлення та розвиток грошового обігу і кредитної справи Республіки Білорусь.....	190
3.3. Еволюція грошей і кредиту Республіки Казахстан	199
3.3.1. Історія розвитку грошового обігу на території сучасної Республіки Казахстан.....	199
3.3.2. Розвиток кредитної справи на території сучасної Республіки Казахстан.....	202
<i>Запитання для самоконтролю</i>	208
<i>Тестові завдання</i>	208
<i>Питання до семінарських занять</i>	211
<i>Питання для дискусії</i>	211
<i>Питання до самостійного опрацювання</i>	212
<i>Теми для рефератів</i>	212
<i>Кросворди</i>	212
<i>Ребуси</i>	214
<i>Рекомендована література</i>	215

<i>Термінологічний покажчик</i>	216
<i>Іменний покажчик</i>	227
<i>Географічний покажчик</i>	228

**РОЗДІЛ 4. ІСТОРІЯ ГРОШЕЙ ТА КРЕДИТУ ДЕЯКИХ КРАЇН
ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ**..... 230

4.1. Історія організації та розвитку грошового обігу і кредитної справи в Польщі	231
4.2. Історія розвитку грошей і кредиту Угорщини.....	249
4.3. Грошовий обіг і кредитна справа Чехії та Словаччини: історичні аспекти організації та розвитку	262
4.3.1. Грошовий обіг та кредитна справа Чеської Республіки.....	268
4.3.2. Політика організації грошового обігу та кредитної справи в Словаччині	273
<i>Запитання для самоконтролю</i>	276
<i>Тестові завдання</i>	276
<i>Питання до семінарських занять</i>	280
<i>Питання для дискусії</i>	280
<i>Питання до самостійного опрацювання</i>	280
<i>Теми для рефератів</i>	280
<i>Кросворди</i>	281
<i>Ребуси</i>	284
<i>Рекомендована література</i>	284
<i>Термінологічний покажчик</i>	287
<i>Іменний покажчик</i>	292
<i>Географічний покажчик</i>	294

**СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ
ЛІТЕРАТУРИ**..... 297

ЗАГАЛЬНИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ПОКАЖЧИК	320
ДОДАТКИ	333

ПЕРЕДМОВА

«Історія грошей та кредиту країн світу» – одна із вибіркових дисциплін, що пропонується для вивчення студентам на пряму підготовки 6.030508 «Фінанси та кредит».

Мета і завдання навчальної дисципліни. У процесі вивчення цієї дисципліни студент має засвоїти закономірності та основні етапи еволюції, особливості форм організації грошового обігу і принципи виникнення та розвитку кредитної справи в деяких країнах світу.

Предмет навчальної дисципліни – це процес виникнення і розвитку грошового обігу та кредитної справи в зарубіжних країнах.

Вивчення навчальної дисципліни дозволить студентам засвоїти знання щодо основних тенденцій та етапів виникнення, організації та розвитку грошового обігу і кредитної справи в країнах; зрозуміти характер впливу історичних подій на їх розвиток нині.

Місце навчальної дисципліни в структурно-логічній схемі. Дисципліна «Історія грошей та кредиту країн світу» пов'язана з вивченням таких навчальних дисциплін як «Історія економічних вчень», «Історія банківської справи», «Економічна історія», «Історія оподаткування», «Теорія фінансів», «Міжнародна економіка», «Гроші та кредит», «Банківські операції», «Центральний банк і грошово-кредитна політика».

Навчальний посібник передбачений для студентів вищих навчальних закладів, викладачів та широкого загалу читачів.

РОЗДІЛ 1

ЕВОЛЮЦІЯ ГРОШЕЙ ТА КРЕДИТУ

ПИТАННЯ РОЗДІЛУ 1

► 1.1. Гроші: причини виникнення та особливості обігу

► 1.2. Кредит: суть, історичні аспекти становлення та розвитку

Ключові поняття: гроші, грошовий обіг, концепції виникнення грошей, еквіваленти грошей, функції грошей, лихварство, кредит, кредитна справа, кредитування, теорії кредиту, функції кредиту, форми кредиту.

1.1. Гроші: причини виникнення та особливості обігу

Гроші – одне з найдавніших явищ у житті суспільства, і відіграє важливу роль у його економічному і соціальному розвитку.

За своєю сутністю гроші є особливим товаром, що має властивості загального еквівалента – здатен обмінюватися на будь-який інший товар; має загальну споживну вартість замість специфічної, властивої звичайним товарам; є безпосереднім носієм абстрактної цінності і суспільного багатства.

Гроші мають тисячолітню історію і відомі з далекої давнини. Найперші монети з'явилися в Китаї і в древньому Лідійському царстві в VII ст. до нашої ери.

Існують дві основні концепції походження грошей: раціоналістична й еволюційна (табл. 1).

Таблиця 1

Основні концепції, що пояснюють причини виникнення грошей *

Концепція	Період	Прихильники	Зміст	Суперечності
Раціоналістична концепція	панувала до кінця XVIII ст.	Арістотель, П. Самуельсон, Дж. К. Гелбрейт	- гроші як «штучна соціальна умовність»; - «продукт» угоди між людьми про закріплення грошової функції за цінними металами	гроші у своїх найпростіших проявах виникли на ранніх етапах розвитку окремих народів, коли ні фактор взаємної угоди, ні влада держави не могли відігравати істотну роль у виникненні грошей
Еволюційна концепція	з кінця XVIII ст.	А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс	- процеси піднесення продуктивності суспільної праці до рівня створення додаткового продукту, який ставав предметом обміну між виробниками; - поглиблення суспільного поділу праці й розвиток багаторівневої спеціалізації виробництва і суспільної діяльності людини	

* сформовано на основі джерела: [58, с. 8]

Отже, виникнення та розвиток грошей – тривалий еволюційний процес, зумовлений стихійним розвитком товарного виробництва та обміну.

Раніше існував примітивний обмін, коли не існувало єдиного мірила всіх матеріальних і духовних благ. З плином часу люди стали виділяти деякі товари, які були більш бажані, і на їх основі судили про вартість інших товарів. В різних частинах світу такі еквіваленти були різні (табл. 2).

Таблиця 2

Еквіваленти грошей в різних народах

Народ	Еквіваленти грошей
Меланезійці	Зв'язки собачих зубів
Сибіряки	Хутро, олені
Ацтеки	Шоколад (боби какао)
Індуси	Мигдаль
Гватемалці	Кукурудза
Народи Близького Сходу	Ячмінь та просо, барани (вівці)
Народ Нікобарських островів	Кокосові горіхи
Монголи	Блоки чаю
Народи Південно-Східної Азії	Рис
Норвежці	Масло, сушена тріска
Китайці та народи Середньоземномор'я	Сіль
Народи колоніальної Америки	Тютюн, цукор, шкурки, вашнуми (витончені буси із мушель)
Народи Північної Африки	Звабо і каурі (великі мушлі різних кольорів), бики

Проте, проходив час і постала потреба віднайти такий еквівалент, який би мав вартість, довго не псувався і був зручний у товарних відносинах. І таким товаром став метал (срібло і золото), який був зручний при перевезенні, не втрачав своїх властивостей при зберіганні, легко піддавався поділу на дрібніші частини тощо.

У міру розвитку ринку грошових відносин ускладнювалися і вимоги з його боку до власне грошей, які постійно змінювали свою форму (табл. 3).

Таблиця 3

Форми та види грошей, їх зміст та особливості *

Форми та види грошей	Зміст	Особливості
1	2	3
ПОВНОЦІННІ	гроші, номінальна вартість яких відповідає вартості благородного металу, що міститься в них	- виготовлені з товару; - мають однакову внутрішню вартість у сфері обігу і за умов переходу у скарб
Товарні	гроші, які є товаром (наприклад, худоба, зерно, ракушки, хутра)	- виступають загальним еквівалентом, оскільки на їх виготовлення затрачено суспільну працю; - служать як для безпосереднього споживання, так і для виміру вартості іншого товару
Металеві	гроші, виготовлені з металу (золота, срібла, міді або сплавів), що використовуються як засіб грошового обігу та платежу	- спочатку з'явилися як шматки металу різної форми та ваги; - з часом трансформувались у форму монет
НЕПОВНОЦІННІ	гроші, що не мають власної субстанціональної вартості	- застосовуються тому, що, одержуючи їх як платежі, учасники ділових угод розраховують на використання їх для майбутніх платежів
Кредитні	права вимоги до фізичних або юридичних осіб, спеціальним чином оформлений борг, зазвичай у формі переданого цінного паперу, які можна використовувати для покупки товарів (послуг) або оплати власних боргів	- не розмінні на золото; - в обіг випускаються центральним (національним) банком як банкноти